

MIRADES

El llum del cos és l'ull. Per tant, si el teu ull és bo, tot el teu cos quedarà il·luminat, però, si és dolent, tot el teu cos quedarà a les fosques.

(Mateu 6,22)

Hi ha persones que, quan et trobes al seu davant, et sents tranquil i feliç. Transmeten pau amb la seva mirada.

Els nostres ulls són les finestres per les quals el nostre jo més profund es relaciona amb el món més exterior. Amb la vista aprehenem les característiques dels objectes, formes i colors, volums i bel·leses.

Però amb la mirada també entrem en relació amb les altres persones. I la mirada pot ser de moltes maneres. Hi ha mirades violentes que marquen el territori i fan fora els nostres competidors.

Hi ha mirades temorenques que inciten al tancament i a la fredor.

Hi ha mirades glacials que traspuen odi i venjança.

Hi ha mirades indiferents que no faciliten el contacte humà.

Hi ha mirades reticents que impedeixen la veritable comunicació.

Hi ha mirades interessades que cerquen com aprofitar-se de la situació dels altres.

Són mirades de foscor, que no il·luminen res, que no aporten res de bo als altres i en conseqüència no serveixen per veure-hi bé i clar. Però també hi ha mirades que il·luminen, mirades clares, amables, acollidores. Són mirades de Déu que porten l'amor entre les persones i que eviten les baralles per fer-nos més comunicatius,

per apropar els uns als altres, com la mirada més petita però més il·luminadora d'aquell que tens al teu davant i que en lloc d'aprofitar-se de les teves debilitats et ve a ajudar, a acompanyar-te, comprendre i apropar-te així a la relació divina d'amor entre tots.

Josep Turull i Anglès

PER COMENÇAR

LA MORT DEL GERMÀ ROGER DE TAIZÉ

Imma Colomer

Aquest estiu ens deixava de forma tràgica i sobtada frèrre Roger de Taizé. Ha estat un sotrac fort per a tots els qui, com la nostra Fraternitat, estimem els germans de Taizé. La Imma, catequista de la nostra fraternitat d'Arenys, va poder anar a l'enterrament i ens explica la seva experiència.

*«No tingueu por. Ha ressuscitat d'entre els morts,
i ara va davant vostre»*

Semblava estrany però era real. El Germà Roger era mort. Tota una vida dedicada a acollir, a estimar, a perdonar sense mesura.

Ell havia sentit clara la crida de Déu que ens convida a seguir l'Evangelí amb la radicalitat més absoluta. Calia seguir aquesta crida. Va començar en una casa, petita i austera. Acollia tots els homes, dones i nenes que fugien de la guerra que assetjava Europa i el món sencer. Com que les persones que acollia tenien diferents creences, i no els volia pas destorbar, anava a la petita església romànica del poble i allà, sol, feia les seves pregàries.

La seva germana se li va afegir i, quan van venir maldades, perquè l'exèrcit alemany els havia

descobert, va haver de deixar la petita caseta i amagar-se. Quan va tornar a Taizé alguns germans ja se li havien afegit i ja no es trobava sol, ja no pregava sol. Així va començar la història de Roger Schutz, que amb el temps esdevindria el Germà Roger. Ell era de tradició calvinista, però la seva comunitat estava oberta a qualsevol persona que volgués participar de la reconciliació entre els creients.

Passats els anys, la comunitat de Taizé es va fer gran, va acollir més germans que volien seguir a Crist des de la comunió de les esglésies cristianes.

I així, els joves d'arreu van sentir a parlar de l'ecumenisme, de la pau, de la no violència, de l'amor als germans, del perdó fratern... Allò que havien anunciat els entesos i que semblava inviable s'havia fet real: l'ecumenisme era possible si anàvem als orígens, a

Luminita va accedir a Taizé com una jove més entre els dos mil i escaig que hi havia aquella setmana a la comunitat. Durant dos dies va passar per «la colina» sense inscriure's, va baixar a Cluny el poble més proper, va comprar

la font, al mateix Crist mort i ressuscitat per nosaltres.

Amb aquesta manera de fer, de ser, de viure la radicalitat de l'evangeli va viure durant noranta anys el Germà Roger i fins l'últim moment va acollir, estimar i perdonar Luminita Solcan, la dona mentalment pertorbada que va acabar amb la seva vida.

una navalla i va tornar a la comunitat.

Dimarts 16 d'Agost, mentre els germans i els joves compartien la pregària del vespre, durant la lectura de l'Evangelí, Luminita va saltar els arbustos, es va atansar al Germà, i el va apunyalat. Els infants, que normalment

acompanyen el Germà Roger, van cridar en veure'l morir i aleshores es va fer el caos.

Malgrat els primers moments de dol, de desconcert i de dolor, els germans de la comunitat van veure clar que el que calia era perdonar i seguir l'exemple de Jesús crucificat, perdonant des de la creu, des del dolor, des del sofriment.

El mateix dia, poques hores després de la mort del Germà Roger els missatges sms als mòbils i els correus electrònics van començar a anunciar la notícia

No importaven les nacionalitats ni les hores intempestives, només importava fer saber al món que el Germà Roger era mort.

Amb l'exemple de vida que sempre havia mostrat no era d'estranyar que milers de joves (i no tan joves) volguessin acostar-se a Taizé per donar suport a la comunitat en un moment tan especial com el que s'apropava: el funeral del Germà Roger.

Des de Barcelona es va organitzar un autocar que va sortir dilluns 22 d'Agost, a les 22h per ser a Taizé dimarts 23 d'Agost al

matí. A les 7h del matí la petita «colina» ja era plena de gent, i els autocars no paraven d'arribar portant gent de tot arreu, des de Polònia, Portugal, Itàlia, Alemanya, passant per Estats Units i altres països més llunyans.

Alguns joves que havíem pujat amb l'autocar de Barcelona ens vam oferir als germans per ajudar a organitzar la gent, per preparar l'església, per encendre els ciris, qualsevol cosa que els pogués alleujar la tasca. Tot estava controlat, els joves que havien anat a passar la setmana (2500 més o menys) ja havien fet el gruix de la feina, així que només calia vetllar, esperar i pregar. A un quart de nou del matí les campanes van anunciar l'hora de la pregària i tothom va deixar el que estava fent i es va encaminar al temple. Aquella primera pregària, després de tant temps, em va omplir de records i d'enyorança d'un temps passat.

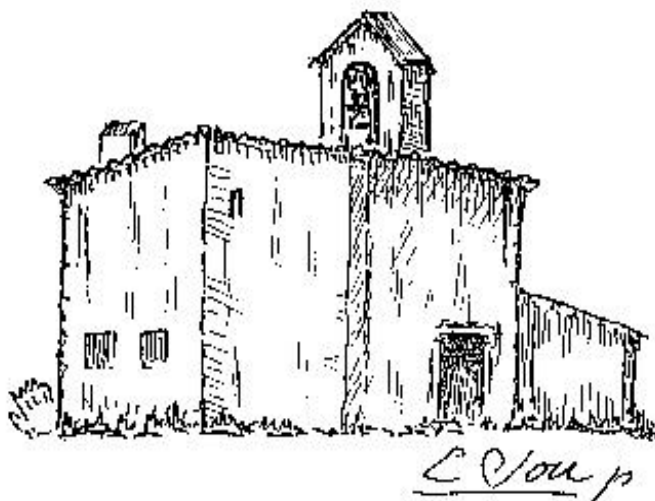
L'ambient que es respirava dins i fora del temple era de silenci, de recolliment, de dol.

Les lectures, les cançons, les pregàries... tot parlava del perdó, de la reconciliació, de la misericòrdia i

la bondat de Déu, de l'amor incondicional de Déu Pare.

A fora el dia era tèrbol, i semblava que amenaçava pluja. Era un senyal del dolor i el dol del cel per la mort del Germà Roger? No sóc gaire amant de supersticions ni misticismes, però a mig matí es va

voluntaris es van posar a la porta per repartir les lectures, i una còpia dels parlaments que tenien pensat fer el Germà Alois (el nou prior) i el Cardenal Kasper, president del consell pontifici per a la unitat dels cristians.

posar a ploure i durant la cerimònia tampoc no va parar.

A prop de la 1h del migdia van obrir les portes de l'Església i els joves que tenien passi (el temple havia quedat petit per a tanta gent) i les autoritats van començar a ocupar els seus llocs. Alguns

La gent que no podia cabre a l'església estava situada vora el camp de futbol (una esplanada que s'utilitza per a fer esport) on la comunitat va organitzar una pantalla gegant, algunes icones, espelmes i flors per a acollir als centenars de joves que seguirien la cerimònia des

d'allà. També es va poder seguir l'eucaristia a través de la radio i la xarxa, així tot el món quedava reunit entorn del fundador de la comunitat.

L'Eucaristia va començar amb el trasllat del fèretre fins a l'altar. Alguns dels germans més joves i que sempre l'acompanyaven van portar el cos del Germà Roger a pes fins a dins l'Església. A l'interior l'ambient que es vivia era de reflexió, de serenitat, de dol. Les lectures van ser llegendes per diferents personalitats religioses de l'àmbit ecumènic: un pastor anglicà, un altre de luterà i un calvinista.

A l'hora de la pregària dels fidels els germans van pregar per l'ànima del Germà Roger, la unitat dels creients, pels joves i també per Luminita Solcan. Aquesta darrera pregària va frapar molt als milers de persones que s'havien reunit entorn de la comunitat.

Quan va acabar la celebració, el vicari de la Metròpoli Ortodoxa romanesa d'Europa Occidental i Meridional i l'Arxiprest del Patriarcat Ortodox de Moscou van cantar la darrera pregària abans d'acomiar el sepeli. Aquest va ser també un moment molt emocionant de la celebració, ja que alguns dels germans de la comunitat són ortodoxos.

Finalment i abans d'enterrar el cos del Germà Roger al petit cementiri del poble, els germans van anar en processó, portant el cos del Germà en volandes, fins al camp de futbol, per tal que els presents poguessin acomiadar-se'n. Després d'aquesta processó, els germans, en la intimitat de la comunitat van enterrar el cos del Germà Roger i posteriorment van oferir un petit refrigeri molt auster (una tassa de te i galetes) a tots els assistents que passaven per la comunitat a expressar el seu condol a la resta de germans.

La sensació que vam tenir durant l'eucaristia i la resta d'activitats era d'estar a l'enterrament d'un familiar, d'algú molt proper, d'un ésser estimat.

La conversa més repetida entre els assistents era sempre la mateixa: si la vida del Germà Roger havia estat un regal per a la comunitat de creients en tant que reveladora de l'amor profund i incondicional de Déu, la seva mort i l'opció de la comunitat en el seu enterrament havia estat un regal en tant que ens mostrava el veritable rostre del Crist, qui patint a la creu, per nosaltres, ens perdona, ens acull i ens estima.

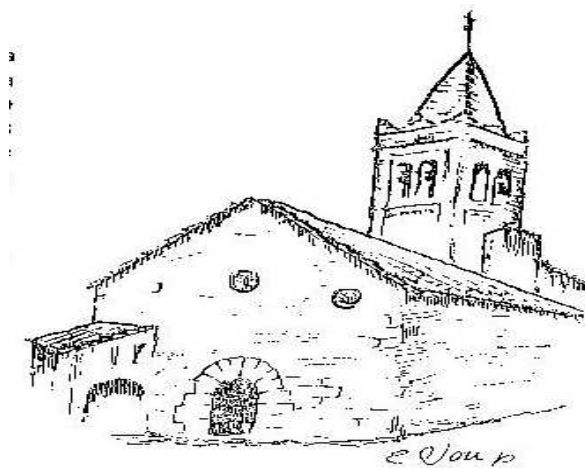
FRANCESC D'ASSÍS, L'HOME EVANGÈLIC—

Francesc Cortès

L'autor d'aquest article és franciscà seglar de la fraternitat de Pompeia. Aquestes són les paraules que pronuncià en ocasió de la presentació del llibre de fra Miquel Colom. Ens hi dona la seva pròpia visió de sant Francesc, fruit de tota una vida en sintonia amb el seu esperit.

El pare Miquel ens ofereix una reflexió gairebé exhaustiva sobre sant Francesc. No és una biografia cronològica, sinó una visió en profunditat de les moltes perspectives de la personalitat del Sant, de la seva espiritualitat i la seva humanitat. Si val el terme, podríem dir que és un perfil de la seva

«psicologia espiritual». Coneixent el pare Miquel, em consta que és una reflexió que ve de molts anys, i per tant ben madura; potser ve ja del temps en què, nascut en terra de camp, a Juneda, anava a l'escola dels caputxins de les Borges Blanques. També, pel fet de conèixer-lo de prop i de molts anys,

hi veig l'expressió d'un enamorat parlant del seu amor. I ja sabem que un amor fidel i madur pot ser la manera més forta d'estimar. El pare Miquel podria dir de sant Francesc allò que, en paraules semblants, el mateix sant Francesc deia de Crist: «Me'l sé de memòria» (2C 105: «Sé a Crist pobre i crucificat»).

Una de les qualitats de l'obra que tenim davant és que està construïda sobre textos originals de les primeres Fonts Franciscanes, és a dir, dels escrits del mateix sant Francesc i de les primeres biografies, i del Nou Testament, amb molt poques cites posteriors. Això és important perquè sant Francesc és el Sant que ha originat una bibliografia més extensa; els títols d'obres són innumbrables, fins i tot, o potser especialment, al nostre temps. Moltes d'aquestes obres són excel·lents, algunes extraordinàries, però és un fet que,

portat tothom per la simpatia pel protagonista, amb molta freqüència els autors projecten sobre ell les seves preocupacions personals, o de llur entorn i de l'època en què viuen.

El pare Miquel no ha volgut construir sobre una construcció

anterior, sinó sobre els fonaments originals. Sant Francesc ha estat vist com una mena de paradís perdut per gent de tota espècie. Només a títol d'exemple, un pensador tan llunyà de tot el que sigui Església com Ernest Renan, deia que el Càntic de les Creatures és l'obra de poesia religiosa més important després de l'Evangeli. I un dels autors que han anat més endins de sant Francesc, i és un fet que els seus estudis van disparar l'interès modern pel Sant, Paul Sabatier, era protestant. I encara més: en cinema una visió molt autèntica de Francesc i de Clara («Francesco») ens ha estat donada per Liliana Cavani, directora també d'obres ben, diguem-ne, seculares – per no dir alguna cosa més fortacom «Portiere di Notte» i «La Pelle» (de Curzio Malaparte).

L'obra del pare Miquel, en 50 capítols concisos i intensos, va a fons de cada una de les facetes del protagonista: vida evangèlica i d'identificació amb Crist, que impregna tot el llibre, pobresa, fraternitat, minoritat, contemplació en paral·lel amb acció, pau, alegria, sintonia amb la natura. La primera edició tenia 38 capítols, un d'ells un estudi molt original sobre la misericòrdia; a la segona n'hi ha afegit 12 més, que donen una profunditat i una maduresa especials

a alguns dels temes: relació amb la dona –particularment interessant, centrada en Pica, la mare, significativa en la psicologia i el sentit «maternal» de sant Francesc; Clara d'Assís, la germana espiritual, (que podria haver-ne estat la germana natural, per llur sintonia) i Jacoba de Settesoli, l'amiga. El traspass de sant Francesc i la seva presència al nostre temps. Més endavant vull comentar breument aquest darrer: Sant Francesc avui, encara que sigui fent una mica d'extrapolació del text del pare Miquel.

Tot i no ser una biografia cronològica, com he dit abans, el llibre conté els trets bàsics d'aquella vida.

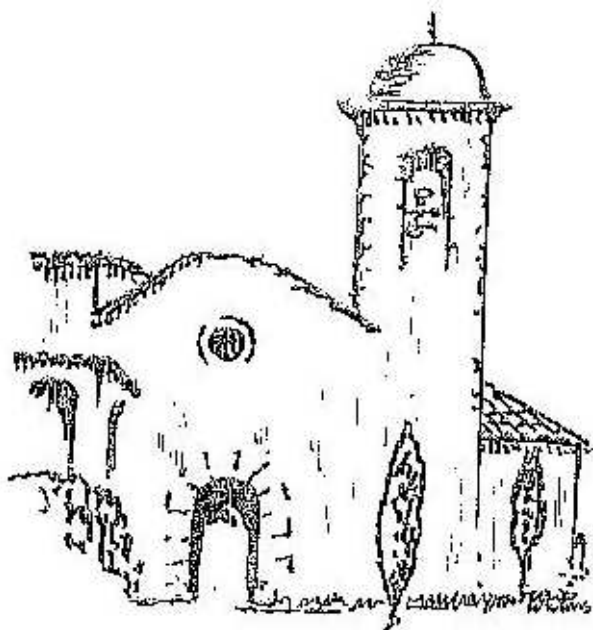
El procés de transformació d'aquell Burgès –pertany a l'etapa fundacional d'aquesta classe, de la qual podria ser el Prototip si no fos perquè per la seva magnanimitat n'és l'antítesi (entre parèntesi, aquí podem veure el sentit de les necessitats humanes que té l'Església, i fins i tot el seu sentit de l'humor, si voleu, en haver fet de Francesc el Sant Patró de comerciants i Agents de Borsa, és a dir, de professionals del diner).

La seva vocació a la noblesa i la cavalleria, que se li tanca amb la visió de Spoleto. La vida de silenci i d'oració a les fosques, la crida a Sant Damià («repara la meua Església», que ell interpreta literalment i concretament: es posa a fer de paleta), la vida mendicant, la humiliació davant del poble, la gran interpel·lació dels leprosos, que pot ser el trencall decisiu de la seva vida. El judici i la dura separació del pare; el descobriment de la seva vocació evangèlica a la Porciúncula, l'arribada dels primers germans, que ell accepta com un do (més endavant diria «Quan Déu em va fer do de germans»); la ben poc convencional presentació de la Protorregla; l'anada a l'Egipte musulmà en plena guerra, Croada, on va ser rebut amb cordialitat sorprenent pel Soldà; i més tard una experiència que en una forma o altra han hagut de viure tots els que han fet una obra d'impacte humà: veure com la seva obra es desprèn i cobra vida pròpia, i els planta cara, iniciant la dialèctica que es dona sempre entre l'Arquetip i la seva plasmació humana a nivell corrent, entre el gegant i l'home normal, dolor que ell acceptà, com al final va acceptar a la Verna el dolor de la Creu en el seu esperit *i en el seu cos*.

Tan única i radical va ser la seva experiència, que el que en diem franciscanisme ha estat des d'aleshores la història d'aquesta dialèctica que deia abans, entre un ideal irreproducible i la voluntat de reproduir-lo, de viure'l a cada moment. D'una banda, la figura de sant Francesc, i per extensió immediata la dels seus primers

projecte *ple de dinamisme*, vers el qual han caminat *i caminen* avui homes i dones incomputables, fascinats per la relació que hi havia entre aquell home i Déu, i per la forma com aquesta relació s'expressava vers els altres homes i vers el món, la creació.

No s'expressava en abstracte, sinó en coses i fets concrets.

companys –particularment Clara d'Assís, potser l'única persona que el va comprendre a fons- ens apareix com un fet inabastable; d'altra banda, aquest record no és una nostàlgia paralitzant, és també un

Un biògraf modern, el P. Gemelli, diu que sant Francesc és l'home de la *concretezza*.

Per exemple, expressa la seva vivència de Nadal inventant el Pessebre, amb uns pares i un nen petit i un bou i una mula i un munt de palla; també per exemple, es fa radicalment pobre, no crea una teoria social de la pobresa. I un altre exemple: Al Càntic de les Creatures cada cosa té el seu qualificatiu *personificat*: el sol és bell, i robust i fort, porta significació de Déu, les estrelles són clares i precioses i belles, l'aigua és útil i humil i preciosa i casta (qualsevol pot dir que l'aigua és útil i preciosa, però per a veure-la humil i casta es necessita un poeta sant). Arriba tan lluny en la concretezca, que hi ha episodis de la seva vida que tenen una profunda significació, però semblen facècies. Per exemple, en el context de pobresa, deia que un frare que tingués dues túniques n'estava robant una a un pobre que no en tingués cap. I un altre: A un novici que li manifestà desig de tenir un evangeliari, li va desaconsellar dient:

«Quan tinguis un evangeliari voldràs un breviari, i quan tinguis el breviari, t'asseuràs en una butaca com fan els prelats, i diràs a algun germà: Porta'm el breviari!»

Potser és aquesta simplicitat, aquesta manca de sistematització, una de les coses que han donat al franciscanisme la seva fecunditat i permanència, perquè no ha quedat atrapat en una codificació: s'ha mogut en una llibertat treta directament de l'Evangeli. De fet sant Francesc va *secularitzar* la vida religiosa, fent-la sortir de les tradicionals parets del Monestir, per menar una vida itinerant i oberta, *horitzontal*, a diferència de la verticalitat monàstica. La vida dispersa, itinerant, dels primers framenors, era en alguns aspectes més pròxima a l'home del món que als religiosos. Aquell no era un programa de gent d'organització, perquè l'organització només tenia sentit com a generadora de fraternitat, com a garant de l'esperit. Tan oberta, tan fraterna, que en la 1ª Regla –la que no va arribar a tenir vigència, però que el reflectia més directament– deia «I tot aquell que vingui a nosaltres, amic o enemic, lladre o bandoler, sigui rebut amigablement». Es necessitava i es necessita valor per a creure en una fraternitat així. No és estrany que la 1ª Regla li fos refusada pels savis de l'Orde.

Aquella absoluta obertura va plantar el franciscà entre el poble, i

per això em sembla que podem creure que el resultat més important d'aquella empenta dels primers germans, el que per a nosaltres potser és essencial al franciscanisme, encara que de vegades quedi obscurit per circumstàncies de temps i lloc, l'important és *l'home franciscà, (home i dona, naturalment)* dins o fora dels Ordes, de les Institucions. L'home franciscà, amb una percepció nova de Crist – cristocèntrica, que després es faria teologia en mans de Duns Escot-, amb una concepció nova de l'existència, amb una perspectiva original que reconcilia l'home amb Déu, amb l'altre home, amic o enemic, amb el cosmos.

El que donà al moviment el seu impuls excepcional va ser en gran part la seva penetració i acceptació pel poble.

Seria impossible concebre com seria avui l'Església sense aquell corrent de fons que, naturalment, no surt sols de sant Francesc, sinó de tot el que és germà o parent del seu esperit, i que no ha de germinar necessàriament amb l'etiqueta franciscana. Això potser ho podem

veure més aquells que per edat hem viscut a cavall de la transformació de l'Església en l'època conciliar. En els textos del Concili una *Lumen Gentium*, una *Gaudium et Spes*, i posteriors, una *Redemptor Hominis*, veiem el redescobriments d'aquella senzilla profunditat, sinceritat, de l'esperit fratern i menor.

També és vàlid pel nostre avui concret el que hi ha a l'arrel d'aquesta vocació. El seu radical cristocentrisme, des de l'home i des de baix. La seva passió per Déu, tan respectuosa del seu silenci i grandesa. El seu seguiment de Crist en feines concretes, en un avui tan abocat als compromisos i praxis cristianes. La seva opció, tan a contracorrent de l'esperit rebel d'aleshores i d'ara, per l'obediència i reverència a l'Església. La seva recerca desmesurada de la pobresa, de la pobresa que fa mal, i del pobre real i físic, i la seva decisió de ser dels pobres-pobres i de conviure amb ells. El seu caràcter joiós, alegre a través del sofriment. La seva llibertat, forjada d'intempèrie, de pobresa i de fraternitat. La seva concepció de la vida religiosa, amb res més que l'imprescindible. La seva recerca de l'home i de l'evangeli reals, enllà de lleis i estructures. La seva afirmació

(Segueix a la pàgina 29)

TEMA

***SANT FRANCESC:
L'AMOR ALS
ENEMIGS***

SANT FRANCESC: L'AMOR ALS ENEMICS

Bruno Bérchez

En Bruno Bérchez és estudiant de quart de teologia i seminarista de la diòcesi de Barcelona. Enguany ha participat en el curs opcional sobre Sant Francesc que cada dos anys ofereix la Facultat de Teologia. Fruit d'aquest curs és el present treball.

1. INTRODUCCIÓ

Estudiant la vida i escrits de Sant Francesc, podem veure com en el fons tota la seva espiritualitat forma una unitat. Una unitat plena de matisos i accents, però tota ella profundament arrelada en Crist mateix.

D'aquests accents de l'espiritualitat franciscana, aquell que més m'ha trasbalsat, i que alhora he sentit com un dels més centrals, és el de l'amor als enemics.

D'una manera o altra, com ara veurem, i sovint sota diverses perspectives, l'amor als enemics, als que et persegueixen i et fan mal, està a la base de tota l'experiència de Sant Francesc, i està latent en bona part dels seus escrits. La veritable obediència, la veritable alegria, la pau interior, la humilitat, la pobresa són branques que provenen o porten al tronc de l'amor als enemics, expressió radical de la caritat. D'alguna manera, la caritat en estat pur.

Sant Francesc mai no parla de teoria, sinó que és des de la seva vivència i per a la vida que escriu. L'experiència de vida en comú, de fraternitat entre els frares, i les incomprendions que va patir al final de la seva vida, són segurament les seves majors fonts d'inspiració. Però és sobretot en el mateix evangeli, en les benaurances i en la vida de Crist, on troba el fonament de la «doctrina» sobre l'amor als enemics. Serà en Déu mateix, com veurem tot seguit, que Sant Francesc experimenta l'amor als enemics, ja que el Déu que Crist li revelarà és Aquell que estima tant els qui l'odien i maten clavant-lo en una creu, que ha mort per ells.

2. LES FONTS EVANGÈLIQUES

Sant Francesc és un enamorat de l'evangeli. La vida, la felicitat, la salvació, no és altra cosa que

«seguir la doctrina i les petjades de nostre Senyor Jesucrist» (1R 1,1). És vivint la vida de Crist, el que va dir i va fer, com es viu l'Esperit de Crist.

La lectura que Francesc fa del NT és essencialment literal. Sent que l'Escriptura li està parlant a ell, i no té altra finalitat que la seva conversió. Especialment en els evangelis és on ell trobarà les seves fonts d'inspiració.

L'«amor als enemics» està fonamentat en els evangelis sinòptics, en les Benaurances del Sermó de la muntanya i el Sermó de missió que Jesús dona als seus

deixebles. El text, provinent de la font Q, està present tant en Mateu com en Lluc, però és Mateu l'evangelista que ell més té en compte. El text de Mt 5, 44 és el més citat en els seus escrits a l'hora de tractar la qüestió, present a la Regla no butllada, a la butllada i a les admonicions. L'altre gran fonament és Mt 5, 39, i següents.

Són textos del discurs de missió de Jesús als deixebles. Tot aquest discurs és la base del projecte de vida evangèlica de Francesc i els seus frares, i és citat constantment. De fet, el que Francesc vol és viure-ho radicalment i en la seva literalitat. La tradició cristiana sempre els ha considerat dels consells evangèlics

³⁸ *Ja sabeu que es va dir: Ull per ull, i dent per dent.*

³⁹ *Doncs jo us dic: No us hi torneu, contra el qui us fa mal. Si algú et pega a la galta dreta, para-li també l'altra.* ⁴⁰ *Al qui et vulgui posar un plet per quedar-se el teu vestit, dona-li també el mantell.* ⁴¹ *Si algú t'obliga a portar una càrrega durant un quilòmetre, acompanya'l dos quilòmetres.* ⁴² *Dóna a qui et demana; no et desentenguis del qui et vol manlleva.*

⁴³ *Ja sabeu que es va dir: Estima els altres, però no estimis els enemics.*

⁴⁴ *Doncs jo us dic: Estimeu els vostres enemics, pregueu pels qui us persegueixen.* ⁴⁵ *Així sereu fills del vostre Pare del cel, que fa sortir el sol sobre bons i dolents i fa ploure sobre justos i injustos.*

⁴⁶ *Perquè, si estimeu els qui us estimen, quina recompensa mereixeu? ¿No fan el mateix els publicans?* ⁴⁷ *I, si només saludeu els vostres germans, què feu d'extraordinari? ¿No fan el mateix els pagans?*

⁴⁸ *Sigueu perfectes com ho és el vostre Pare celestial.*

més radicals de Jesús. De fet, la temptació de la interpretació al·legòrica ha estat sempre present. L'exegesi moderna ha volgut en algunes ocasions reservar-los més aviat pels predicadors itinerants radicals que foren els recopiladors de la coneguda com font Q (G. Theissen). Avui dia ningú nega que provinguin del mateix Jesús. I és que en realitat només des de la seva pròpia experiència es pot entendre la seva exigència literal. Perquè Jesús va respondre plenament en la seva vida a aquestes ensenyances, com ens expliquen els relats de la passió. Aquesta actitud de total indefensió davant de l'atac, d'estimar l'enemic que t'està fent mal, és la que ell mateix va tenir al deixar-se prendre, torturar i clavar en una creu.

Com veurem tot seguit, sense cap estudi exegètic, és el que ja Sant Francesc intuirà.

3. ESCRITS DE SANT FRANCESC

És des dels seus escrits com millor podem copsar la importància que per a Francesc té el missatge de Jesús sobre estimar els enemics. Allò que farem serà un repàs pels seus textos, destacant aquells on de forma més evident es parla del tema, però també per aquells més

secundaris o paral·lels que també hi estan relacionats.

La manera de fer-ho no serà anar veient text per text. Després d'haver-los estudiat, he cregut més convenient agrupar-los segons la temàtica. El nucli és l'amor als enemics, però alhora trobem una sèrie d'aspectes que s'hi relacionen i que ajuden a entendre què entén Sant Francesc per estimar els enemics. El primer que destacaré és la importància per a Francesc de l'amor fraternal, d'on deriva l'amor als enemics.

Un amor que el sant sempre posa en sintonia amb el fet de no irritar-se davant del mal que t'infligeixen i davant del pecat del germà.

Un amor que porta a la veritable obediència, lligada a la humilitat i la mansuetud. Que porta al perdó i la compassió pel pecador, l'enemic. És així com podem ja veure qui és realment per a Francesc el veritable enemic, que no són tant els altres com un mateix. I tot això fonamentat en Crist, en la seva vida, doncs nosaltres hem estat enemics seus i, no obstant això, Ell ens ha estimat fins a l'extrem.

3.1 Estimeu-vos com jo us he estimat

El manament de l'amor

És cabdal per a Francesc, i en la Regla no butllada és el primer consell (1R 4,4) que dóna als frares sobre com s'han de relacionar entre ells: *«Tot allò que voleu que us facin els homes, feu-ho també als altres»* (Mt 7, 12), i al revés (Tb 4, 15). Els frares no han d'infamar ni denigrar ningú, especialment cap germà (1R 11, 5-6). S'han d'estimar mútuament, com Jesús els va manar: *«Que us estimeu els uns als altres com jo us he estimat»* (Jn 15, 22). Un amor que s'ha de mostrar amb obres, i no només de paraules (1Jn 3, 18).

En les Admonicions, en trobem una que especialment defineix què és el veritable amor, aquell que Francesc vol que els seus frares visquin. Diu:

«Benaurat el servent que estima el seu germà tant quan està malalt i no li pot correspondre, com quan està sa i li ho pot recompensar» (Adm 24).

L'amor autèntic està íntimament lligat al no esperar res a canvi. Un no esperar res a canvi que porta a

estimar fins i tot quan un rep el contrari que la recompensa, que és el menyspreu, la persecució, l'odi.

L'amor els enemics resta insinuat així com a model del veritable amor.

3.2 Feu bé als qui us odien L'amor als enemics

Moltes són les cites que en parlen. Curiosament, Francesc parla més d'estimar els enemics, els que et fan mal, que d'amor mutu entre iguals. D'alguna manera estimar als qui et fan mal és pel sant l'amor més perfecte. És un amor tan gratuït, que estima fins i tot quan l'altre no és amic sinó enemic.

Sobretot és en la Regla no-butllada on més referències hi trobem. Una primera insinuació està en el capítol dedicat a com han de servir i treballar i on mana als frares *«que es guardin d'apropiar-se cap indret ni defensar-lo contra ningú. I que qualsevol que a ells vindrà, amic o enemic, lladre o bandoler, sigui benignament rebut»* (1R 7, 13-14). No han de fer distinció entre amic o enemic. Fins i tot els lladres i bandolers han de ser ben rebuts, amb caritat.

Quan els frares vagin pel món, *«que no resisteixin el dolent, ans, si algú els pega en una galta, que li parin encara l'altra»* (Mt 5, 39). En el capítol 14 és on s'explicita

l'amor als enemics, com una forma bàsica de comportar-se en la vida. És senyalat com un dels seus majors distintius, juntament amb el de la pobresa.

Els frares, doncs, han de ser reconeguts per la seva pobresa i la seva mansuetud. Per la seva no-violència quan siguin «atacats».

Així, «*a qui els pren el mantell, no li neguin també la túnica* (Lc 6, 29). *Que donin a tothom qui els demana; i a qui els usurpa el que és d'ells, no li ho reclamïn*» (Lc 6, 30). Si són pobres, com ha senyalat citant Lc 9, 3, no tenen cap possessió, i les poques que tenen han de donar-les quan els siguin preses. És el despullament total.

Aquesta resposta al mal amb el bé queda palesa també en anar a predicar (1R 17, 19), i és que quan «*veiem o sentim que es diu o es fa mal, o bé que Déu és blasfemat, beneïm-lo nosaltres i fem el bé i lloem el Senyor*». Amb altres paraules s'està dient el principi d'estimar els enemics, que és combatre l'odi amb l'amor, el menyspreu amb l'estimació.

Però és sobretot en el capítol 22, 1-4, sobre l'amonestació als frares,

on de forma més clara es fonamenta l'amor als enemics. Cal prestar especial atenció al consell d'«*Estimeu els vostres enemics i feu bé als qui us odien*» (Mt 5, 44), perquè és el mateix que va fer Jesucrist, «*les petjades del qual hem de seguir*». Si seguim Crist, hem de fer com Ell, que «*va anomenar amic al seu traïdor*» (v.2), referint-se a Judes. I «*va oferir-se amb gust als qui el crucificaven*» (v.2). La crucifixió de Jesús esdevé així la font principal d'on beu l'ensenyament de l'amor als enemics. És la seva màxima posada en pràctica. D'això se'n pot deduir que són «*amics nostres tots els qui injustament ens reporten torbacions i angoixes, afronts i injúries, dolors i turments, martiri i mort*» (v.3). Hem d'estimar com amics tots els que el món definiria com enemics. Perquè «*pel que ens ocasionen tenim la vida eterna*» (v.4).

Ens santifiquen, ens configuren a Jesucrist, quan ens maltracten.

Gairebé els hauríem d'agrar els seus menyspreus, doncs per ells se'ns dona la vida benaurada. Trobem aquí una de les raons principals d'aquesta estimació als

enemics, i és que gràcies a ells som configurats al Crucificat.

A la Regla butllada la majoria dels temes de la primera Regla hi són resumits i expressats amb més concisió. Quan tracta de la correcció dels frares (2R 10, 10-12), demana «*tenir humilitat, paciència en la persecució i la malaltia, i estimar aquells que ens persegueixen, reprenen i acusen*», citant de nou Mt 5, 44 i la benaurança als que són perseguits per causa del Regne dels cels (Mt 5, 10). El fonament és també la salvació, doncs «*qui perseverarà fins a la fi es salvarà*» (Mt 10, 22). Estimar els enemics és, doncs, motiu de salvació.

En les Admonicions són molts els temes tractats. Aquells relacionats amb el tema que ens ocupa són dels més abundants. Quan parla de l'obediència perfecta (Adm 3), ja n'insinua la relació entre l'amor als enemics i la veritable obediència, perquè diu que si algú «*sofria persecució de part d'alguns, que els estimi més per Déu*» (Adm 3, 8). Està referint-se als propis germans, i a la no obediència davant d'una ordre d'un prelat contra la seva ànima. El consell és que no se'n desentengui i que si el persegueix encara l'estimi més. Pot no obeir, però sobretot que l'amor fratern no desaparegui, ans al contrari. És una ocasió per estimar-lo més

perfectament, més gratuïtament, al ser perseguit.

L'Admonició 9 parla sobre la caritat, i el veritable amor als enemics, citant de nou Mt 5, 44.

Estima veritablement l'enemic «qui no es dol de la injustícia que li fa, ans s'abrusa pel pecat de la seva ànima a causa de l'amor de Déu».

Si alguna cosa li ha de saber greu, no és la injustícia que a ell se li està cometent, sinó el pecat del seu enemic. Un no ha de doldre's, no ha d'irritar-se pel que li fan, sinó estimar més l'altre. Ha de compadir-se del seu enemic, i estimar-lo més. Remarca al final «*que li demostrï l'estimació per les obres*». Que sigui un amor autèntic, com el que es tenen els germans, que no és de paraula sinó d'obres, perquè l'enemic és en realitat un germà. Qui viu oblidat de si i ha mort a si mateix no s'enfada pel que li fan, sinó que només es preocupa pel bé dels altres. Fins i tot el d'aquells que li fan mal.

En la famosa Carta a un Ministre Francesc ens dóna una lliçó de com s'ha d'exercir el servei de ministre, d'aquell que és superior a una comunitat. Davant les queixes d'un ministre, que li demana que l'envii a

un eremitori perquè els seus frares són uns pecadors i no l'ajuden en la seva vida espiritual, el sant li escriu allò que pot ser un altre dels fonaments de l'amor als enemics. Diu *«totes aquelles coses que t'impedeixen d'estimar el Senyor Déu, i qualsevol que et faci nosa, tant frares com d'altres, ni que t'assotin, ho has de tenir tot com una gràcia»*.

En realitat tot és gràcia, tant els béns com els mals, tant els consols com les torbacions. Fins i tot les coses «que ens fan nosa» són més profitoses per estimar Déu que les que ens donen benestar.

Aquí està ja plantejat el principi de la veritable alegria, d'aquell que ho viu tot com un do, fins els assots; *«I res no vulguis d'ells sinó allò que el Senyor et doni»*. L'obediència veritable és això, viure-ho tot com una gràcia, en total conformitat amb allò que Déu ens dóna. Qui fins i tot en les persecucions i assots dels enemics sap donar gràcies a Déu, aquest estima de veritat al Senyor. Però aquesta conformitat ha de ser viscuda amb amor, o de res no serviria. Ha d'estimar-los per tant tal com són, pecadors, i fins si són

enemics seus *«no pretenguis que siguin bons cristians»*. L'amor és gratuït.

L'amor als enemics és el paradigma de l'amor en estat pur, que no espera res a canvi, que estima els altres tal com són, fins i tot quan són pecadors o et molesten.

Així és com estima Déu. Aquest és l'autèntic camí de santedat, que pot valer *«més que un eremitori»*, que en aquest cas seria més una fugida que un abandonar-se a la voluntat de Déu.

En la Paràfrasi del Parenostre, demana que Déu ens ajudi a perdonar plenament els nostres deutors, *«a fi que, a causa vostra, estimem de debò els enemics i intercedim devotament per ells prop de Vós, no tornant a ningú mal per mal»*. Francesc palesa la dificultat de portar a terme de forma plena l'amor als enemics, i li demana a Déu ajut. Que ens ajudi a perdonar, per així estimar els enemics. I és que sense el perdó, del qual no en parla molt el sant, però hi està ben present indirectament, no és possible un autèntic amor als enemics. Així ho va fer Crist en la creu, pregant pels seus botxins: *«Pare, perdona'ls perquè no saben el què fan»* (Lc 23, 34).

3.3 No us irriteu La virtut de la paciència

Sant Francesc en multitud de passatges parla de no irritar-se; de no molestar-se pels mals que ens fan els altres. La irritació esdevé senyal de no amor als enemics, i la pau davant l'afront símptoma d'estimació.

Aquell que estima l'enemic no s'irrita. Ha mort a si mateix i al seu orgull, i té el cor posat en l'altre, en l'enemic, més que en ell mateix.

Quan parla a la Regla de la correcció dels frares en pecat (1R 5, 7-8), demana explícitament que es guardin *«de contorbar-se ni d'aïrar-se pel pecat o el mal exemple de l'altre, perquè el dimoni pel delictes d'un de sol en vol tirar molts a perdre»*. La irritació davant del pecat del germà, aparentment lògica, és en el fons vanaglòria, i no estimació. Per això el dimoni subtilment se'n val per fer pecar el que no ha pecat, fent-lo pecar d'orgull. El que ha de fer és ajudar el qui ha pecat. En la Regla butllada el mateix tema queda més clarificat, i els ministres *«s'han de guardar d'aïrar-se i contorbar-se*

pel pecat d'algú, ja que la ira i la contorbació en si i en els altres impedeixen la caritat» (2R 7, 3). La irritació impedeix la caritat, l'amor fratern.

En les Admonicions (Adm 11) torna sobre el mateix tema, que devia ser més que freqüent en les comunitats. *«Res no ha de desplaure al servent de Déu fora del pecat. I si alguna persona pecava de qualsevol manera i, per això, el servent de Déu es trasbalsava i s'irritava, no per caritat, se n'apropia la culpa»*. El pecat és l'enemic, però no el pecador, que és un germà. I com a conseqüència del no irritar-se, la pau; *«són de veritat pacífics els qui, en tot el que pateixen en aquest món, per l'amor de nostre Senyor Jesucrist conserven la pau a l'ànima i al cos»* (Adm 15, 2). Qui no s'irrita viu en pau. La pau veritable és però la que es viu tot i el patiment del món, tot i les persecucions i opobris.

El passatge de *La veritable alegria*, un dels més famosos de Sant Francesc, és una clara mostra de la irritació com a signe de la falta d'amor. Després de demanar-li a fra Lleó quina és la causa de la veritable alegria, i de descartar tots els possibles èxits de l'orde, li explica una anècdota, que diuen és biogràfica, per mostrar-li quina és aquesta alegria autèntica. Tornant de

nit, mort de fred i destrossat, va arribar a la casa dels frares. I després de molt trucar, un germà li contesta que no vol obrir-li la porta. El fa fora de males maneres, dient que ja no el necessiten. Ni suplicant-lo l'obre, i l'envia a la leproseria. Doncs bé, diu Francesc: *«Et dic que, si hagués tingut paciència i no m'hagués irritat, en això està la veritable alegria i la salvació de l'ànima»*. La irritació esdevé criteri de discerniment de l'ànima salvada, santa. Perquè si hagués estimat de veritat, no s'hauria contorbat. En la segona redació de la *Carta als fidels*, torna a repetir que *«per la falta d'un germà no s'irriti contra aquest, ans amb tota paciència i humilitat l'amonesti benignament i el sostingui»* (v.44). La paciència és la virtut que s'oposa a la irritació, i que prové de la caritat.

Finalment, en el *Càntic del germà Sol* trobem uns versos dedicats a la qüestió, diuen que inserits a acusa d'una disputa entre el bisbe i el governador d'Assís: *«Lloat sigueu, Senyor meu, per aquells que perdonen pel vostre amor, i aguanten malaltia i tribulació. Benaurats els qui les aguanten en pau, car de Vós, Altíssim, seran coronats»* (10-11). Aquell que aguanta en pau la tribulació, perquè perdona, serà premiat en el Cel per Crist. Qui s'irrita no perdona ni estima.

3.4 Serviu-vos i obeïu-vos mútuament. La veritable obediència, la humilitat i la mansuetud

La caritat és per a Francesc el principi de l'autèntica obediència. I és que la caritat verdadera passa per l'obediència dels uns als altres. Una obediència no tant entesa com obediència militar, sinó com un conformar-se a l'altre, un ser humil i mansuet amb els altres. De fet, obeir és ser dòcil a tots els homes, fins els enemics, i a tota la realitat. D'alguna manera, estimar-los. Perquè així s'obeeix Déu, que és el que Crist va fer quan obeint el seu Pare va anar a la creu per amor als homes. És com veurem un tema clau per al sant, el de la veritable obediència.

A la Regla no butllada adverteix que *«cap germà no ha de fer mal ni dir-ne a un altre; més aviat, per caritat d'esperit, que se serveixin de bon grat i s'obeeixin mútuament»* (1R 5, 13-14). Obeir-se és estimar-se i servir-se els uns als altres. El fonament està en Crist, perquè és *«aquesta la veritable i santa obediència de Nostre Senyor Jesucrist»*. Apartar-se dels manaments del Senyor, el principal dels quals és el manament de l'amor és *«evadir-se de l'obediència»* (1R 5, 16), i per tant pecar. L'obediència va relacionada amb l'actitud humil, per això els demana *«que siguin modestos, mostrant entera*

mansuetud envers tothom» (1R 11, 9).

L'admonició tercera tracta tota ella de l'obediència perfecta, i respecte el tema de l'amor als enemics dedica unes paraules il·luminadores: *«car el qui prefereix de patir persecució a voler-se separar dels seus germans, persevera de debò en l'obediència perfecta, ja que dóna la seva vida (Jn 15, 13) pels seus germans»* (Adm 3,9).

Donar la vida pels germans és, doncs, deixar-se perseguir per ells. Deixar-se perseguir és considerat com a signe d'amor fratern, que porta a l'autèntica obediència.

Aquesta obediència està relacionada amb l'autèntica realitat sobre un mateix, i és que aquell que és humil *«no és té per millor, quan és enaltit i exalçat pels homes com quan és tingut per vil, simple i menyspreat»* (Adm 19, 1). La persecució i el menyspreu dels altres ajuden a un a veure's tal com és en realitat, a arribar a la veritat sobre un mateix, que és tal com Déu el veu, *«ja que tant com és un home davant Déu, tant és, i no pas més»* (Adm 19, 2). Com dirà la Carta als fidels, *«hem de ser servents i*

sotmesos a tota criatura per Déu» (v.47). Sotmetre's vol dir no irritar-se, sinó acceptar-ho tot en pau i amb humilitat. Fins les persecucions dels «amics». Aquesta és *«l'obediència veritable del Senyor Déu»*, que Francesc demana al ministre (CtaM 4). És estimar els enemics, *«estimar els qui et fan aquestes coses»* (CtaM 5).

Finalment trobem en la *Salutació a les virtuts* uns versos que ens donen al meu entendre la clau de volta de perquè aquesta profunda relació entre l'obediència i l'amor als enemics. Comença saludant les virtuts, relacionant-les unes amb altres: *«Madona santa Caritat, el Senyor et salvi amb la teva germana, la santa Obediència!»* (v.3). La caritat està en íntima comunió amb la veritable obediència; és el lloc on es dóna. Però el més sorprenent i alhora més radical és allò que diu més endavant: *«La santa Obediència confon tots els volers corporals i carnals, i té el seu cos mortificat per a l'obediència del seu germà»* (v.14-15). La mortificació corporal i de la voluntat porta a la caritat, que és l'obediència al germà. *«I està subjecte i sotmès a tots els homes que hi ha en el món; i no sols als homes, ans encara a totes les bèsties i feres, a fi que puguin fer-ne tots els que vulguin, tant com des de dalt els fos donat pel Senyor»* (v.16-18). La perfecta obediència porta a estar

sotmès a tots els homes, a estimar-los sempre, facin el que li facin. I fins i tot a les bèsties i feres! L'amor als enemics és traslladat als animals, de qui no s'ha de defensar, *«ans puguin fer-ne tots els que vulguin»*, sigui carícia o mossegada. És realment dur el que Francesc descriu com a ideal de perfecció. La raó està en l'última frase, i és que tot és donat des de dalt pel Senyor. Tot ve de Déu.

L'obedient veritable a Déu ho viu tot com a do, com a manifestació de la voluntat divina.

Sigui consol o persecució, tot és voluntat de Déu, i és per al nostre bé. Per això ha d'estimar tots els seus enemics, car és per voluntat amorosa de Déu que el persegueixen. Això que pot semblar tan sàdic a la nostra sensibilitat post-moderna és l'expressió més extrema i radical de l'abandó total en mans de Déu; de la confiança filial fins al final en Déu que és el nostre Pare, i que tot allò que dóna als fills, fins allò aparentment «dolent», és per amor que ho dóna. És la confiança plena i radical en la Providència divina, que no abandona mai els seus fills.

3.5 Odieu-vos a vosaltres mateixos. El veritable enemic

En tots els textos que hem vist, sembla que allò que sant Francesc vol remarcar és que els veritables enemics no són aquells que et persegueixen, que peguen a la galta, que t'assoten, sinó que és un altre. La veritable guerra no està amb els altres, que són germans, tot i maltractar-te, sinó més endins. És la guerra contra un mateix. L'autèntic enemic per Francesc és un mateix. Només qui mor a si mateix, qui es despulla de tot, fins del seu propi jo, és un autèntic seguidor de Crist. Perquè això és el que Crist mateix va fer carregant la creu i morint penjat en un patíbul.

Aquesta és la raó per la qual demana que *«no judiquin ni condemnin»* els altres, els enemics, i *«que no considerin els mínims pecats dels altres, sinó que més aviat reflexionin sobre els propis en l'amargor de llur ànima»* (1R 11, 10-12). És el propi pecat el que han de combatre i sobre el que han de concentrar-se. Aquest és l'enemic que un no ha d'estimar. Perquè tot allò dolent ve d'un mateix, no de fora, ja *«que no ens pertanyen sinó els vicis i els pecats»* (1R 17, 7). L'enemic som nosaltres mateixos, *«perquè nosaltres, per culpa nostra, som*

fèitids, miserables i contraris al bé, però promptes i volenterosos al mal» (1R 22, 6). Del cor procedeixen i surten els mals pensaments, els aduleris, etc. El pecat, el veritable enemic, prové de nosaltres mateixos, no dels altres. Fins ni els pecats dels altres poden ser considerats enemics nostres.

Aquest és l'engany en què molts cauen, «que quan pequen o reben una injúria, sovint en donen la culpa a l'enemic o bé al proïsme» (Adm 10, 1).

Constantment Francesc adverteix contra aquesta equivocació, que és confondre's d'enemic. *«Però no és així, ja que cadascú té en poder l'enemic, és a dir, el cos pel qual peca».* L'enemic està dins nostre, d'aquí que qui ha *«sotmès l'enemic, el reté sempre lliurat al propi poder; i se'n guarda sàviament, perquè, mentre ho farà així, cap altre enemic visible o invisible no podrà fer-li mal» (Adm 10, 3-4).* Aquell que combat l'enemic veritable, el propi pecat, i el sotmet, ja res no pot fer-li mal. Ja no té cap enemic exterior, i pot estimar tothom, fins aquell que li fa mal. Perquè qui realment fa mal és el pecat propi, mai el dels altres. És l'únic que pot desplaure al servent

de Déu (cf Adm 11, 1). El pecat és l'únic enemic.

3.6 La creu de Crist Fonament de l'amor als enemics

Acabem aquest estudi exhaustiu sobre l'amor als enemics en Sant Francesc, amb aquell punt que Francesc considera el fonament teològic de l'imperatiu d'estimar els qui ens persegueixen. Ja l'hem anat insinuant.

Si hem d'estimar els enemics és sobretot perquè Crist ha fet el mateix. Ell va estimar els enemics quan va deixar-se clavar en la creu per aquells que el clavaven.

Morint a mans dels homes, va estimar aquells que el mataven, ja que era per ells que va morir. Per tots nosaltres. Quan pequem, som enemics de Crist. L'estem crucificant, doncs *«totes les criatures que hi ha sota el cel, segons llur naturalesa, serveixen, coneixen i obeeixen llur Creador millor que tu».* Perquè cap d'elles va ser enemiga seva, va crucificar-lo, *«i ni els dimonis mateixos no el crucificaren, ans tu amb ells el vas crucificar i el crucifiques delectant-te en vicis i pecats»*

(Adm 5, 2-3). Som els homes els qui vam crucificar-lo, esdevenint així enemics seus. I cada vegada que pequem, el tornem a crucificar. Però Ell segueix estimant-nos. Així esdevé el paradigma de l'amor als enemics.

La gran devoció de Sant Francesc a la creu de Crist i a la seva passió pren tot el seu sentit. Les hores que deuria passar davant del Crist crucificat de sant Damià encaixen perfectament des d'aquesta perspectiva. També el treballat Ofici de la Passió del Senyor, replet de versets de salms que parlen dels enemics.

Perquè si l'amor als enemics és l'arquetip de l'amor perfecte, en estat pur, ja que s'estima sense cap mena de recompensa i per pur amor, la mort de Crist a la creu esdevé el paradigma de l'amor de Déu. Déu va estimar tant els homes, nosaltres, que ens va estimar fins i tot quan l'estàvem matant. Fins i tot quan el crucificàvem Ell ens estimava. La creu ha esdevingut així el segell de l'amor de Déu per nosaltres, que no pot desaparèixer per res del que fem. Ni que el matem i siguem els seus enemics, no deixarà d'estimar-nos.

Aquest és la raó més profunda per la qual hom ha d'estimar els enemics, si vol «*seguir la doctrina i les petjades de nostre Senyor Jesucrist*» (1R 1,1).

4. CONCLUSIÓ

Hem fet un llarg recorregut per tots aquells escrits de sant Francesc més o menys relacionats amb estimar als enemics. Com hem pogut veure no és un tema secundari, sinó que toca el nucli de l'espiritualitat del sant. Una espiritualitat que en realitat és un tot, on tot està relacionat i treballat. Tot és fruit d'una profunda experiència de Crist que l'ha transformat i que alhora vol que sigui viscuda pels seus frares.

Després de tot el què hem dit, podríem intentar sintetitzar-ho. Si l'objectiu dels frares és viure com Crist, seguint el seu ensenyament i vida, han de viure per tant com Ell va dir i va viure. Només així podran viure el seu Esperit. La caritat és el seu manament principal, el *mandatum*. És la caritat que han de tenir envers tots els germans, però també envers tots els homes i fins i tot envers totes les criatures. L'amor autèntic, però, no espera recompensa, sinó que és totalment gratuït. Per això la importància d'estimar els enemics, doncs és l'amor en el límit, quan t'estan fent mal. Perquè aquest amor sigui real no hi pot haver irritació, sinó paciència. Perquè no et pot molestar, sinó que l'has d'estimar. Has de ser mansuet, dòcil, i sotmetre't a tots obeint-los. La vertadera caritat porta

a la veritable obediència, que tot ho accepta de l'altre, perquè en realitat tot és do de Déu. Tot ve d'Ell i és pel propi bé, fruit del seu amor paternal.

Aquell que estimi al que li fa mal, ha comprès quin és el veritable mal. L'autèntic enemic no són, doncs, els altres, sinó que és un mateix. És el propi pecat allò que ha de combatre.

L'altre, fins el qui t'assota, és un germà, no un enemic. El combat està doncs contra un mateix. Ha de despullar-se de tot, fins de si mateix, per ser pur amor envers els altres. Aquest és el qui es deixa moure per l'Esperit de Crist i estima com Ell va estimar, arribant si cal a morir a mans dels enemics; per amor a ells.

I aquest és el veritable pobre d'esperit, *«perquè el qui és veritablement pobre d'esperit, s'odia a si mateix i estima els qui li peguen la galta»* (Adm 14, 4). Tot el que hem dit sobre l'amor als enemics segons sant Francesc queda resumit en aquesta admonició. Aquest és el vertader camí cristià. Això és la santedat. Morir a un mateix per amor als altres, fins i tot els qui em peguen, perquè així ho ha fet Déu abans per mi i per tota la humanitat.

Poca opinió personal puc afegir. Només que he gaudit molt fent el treball, remenant els textos autèntics de Sant Francesc, i tractant un tema tan propi de la vida humana com és la relació amb els altres, i especialment amb aquells que ens «persegueixen». La intuïció de Francesc, que no és altra que el missatge de Crist, però desenvolupat per ell, és realment, quan un pensa en la pròpia experiència, ben real. El camí cristià és la veritat i alhora és el camí de la felicitat. I si un pensa en les pròpies vivències, s'adona que no hi ha felicitat autèntica sense reconciliació amb els altres, sobretot amb els «enemics». Sense estimar els qui ens persegueixen, mai no podrà un arribar a viure la vida en tota plenitud. Molts són els patiments que el món ens porta, i sovint provocats per altres persones. Algunes fins i tot que consideràvem amigues. D'alguna manera, aquell que no arriba a estimar el seus enemics, perdonant-los, no trobarà mai la pau del cor. Alhora també et posa alerta perquè no siguis tu un enemic pels altres.

I el més impressionant per a mi ha estat veure com en realitat aquesta doctrina no és més que viure allò que Déu viu amb nosaltres. Que el seu fonament no és altre que l'amor de Déu, que mai no passarà ni fallarà, faci jo el que faci, sigui com sigui. Que el seu amor no depèn de mi, de les nostres misèries.

Que fins i tot quan el menyspreem, Ell ens estima com ningú, arribant a morir per amor a nosaltres.

Si els homes i dones del nostre temps coneguessin aquesta Bona Nova, que Déu els estima tal com són, amb les seves misèries, sent els seus enemics ...

Si els homes i dones del nostre temps descobrissin que només qui

estima als enemics sap què és la pau del cor, i que en realitat tots som germans ...

Segurament deixarien de cercar les alegries del món, que t'embriaguen però després et deixen amb una ressaca encara més buida. I trobarien la veritable alegria. Aquella alegria que no passa mai, tant si fa sol com si no, ja que prové de quelcom que mai no desapareixerà, que és l'amor de Déu.

Això és el que Sant Francesc va descobrir. I ha ajudat al llarg dels segles a descobrir a moltes persones.

5. BIBLIOGRAFIA

- *Francesc d'Assís. Clara d'Assís. Escrits.* Col. Clàssics del Cristianisme nº1. Ed Proa 1993
- *Jesús de Natzaret. Mensaje e historia.* Joachim Gnilkka. Ed Herder 1993
- Apunts de classe a càrrec de J. M. Vallejo i Jacint Duran

(Ve de la pàgina 12)

optimista de l'home i del món, en la comunió de la seva fraternitat universal. Per tot això passa la sintonia de sant Francesc amb el nostre temps, tan a prop nostre que sovint no ens n'adonem.

El qui sent sintonia amb la visió franciscana, com podrà avui fer una contribució específica a l'Església i al món, quin segell imprimirà la seva presència? Potser la condició decisiva sigui la fe cristocèntrica, centrada en el Crist de l'Evangeli (una mica literalment, «sense glossa»!, com volia sant Francesc), i viscuda amb *lucidesa humil*. Lucidesa per dialogar amb l'Església des de la realitat del món, fent que aquesta realitat sigui present en l'Església i que l'Església *comprengui el món*, i una fe humil per comprendre que la realitat només es fa transparent per la gràcia. Hauríem de viure la nostra fe amb aquell estil que Francesc recomanava en la 1ª Regla (1R, XVI, 6,7) als framenors que anessin a missions: «Que no promoguïn disputes ni controvèrsies...i confessin que són cristians. I, quan els sembli que plau al Senyor, que anunciïn la paraula de Déu».

Potser també passi a ser avui nota distintiva de l'actitud franciscana la *minoritat*, és a dir, el

ser presents en l'Església i en el món amb austeritat de recursos, fins i tot de recursos religiosos. Deixem a d'altres –i mereixen el nostre respecte– les grans presències, el tractar de configurar una societat cristiana deliberadament des de dalt, des del domini de la cultura, dels recursos, de l'organització i de l'eficàcia quantificables. Potser són camins vàlids, però em sembla que no són els nostres. Pau VI digué «És millor que se'ns escapi la societat» (que no tenir-la per aliança amb el poder). Això va en paral·lel a la dita de sant Francesc (2C 70):

**«Tant de bo que el món,
veient poc els framenors,
es meravellés de llur petit
nombre!»**

I la minoritat no ens deixarà fora del nostre paper en el món: és per via humil, actuant des de la fecunditat més que des de l'eficàcia, que la fe pot devenir cultura, i cultura moderna.

La Regla OFS demana als franciscans seglars plena comunió amb l'Església, naturalment, però els recomana una cosa molt valenta: «un obert i confiat diàleg de *creativitat apostòlica*» (R 6), que s'ha d'orientar a noves formes

d'unitat i d'obediència. Hem de respondre al gran repte que l'emancipació humana planteja a l'obediència tradicional. Francesc en tingué la gran percepció: «Que s'obeeixin els uns als altres» (1R 5,14).

En la recerca de noves síntesis llibertat-obediència, esperit-institució—en la vida d'església, però també de família, d'escola, de treball— es produiran sens dubte tensions, i hem de buscar síntesis cada vegada més creatives, des d'una obediència imaginativa i creadora i lliure.

Una altra perspectiva. D'alguna forma hem de respondre a la crida radical a la pobresa. Com a alliberament, perquè la possessió ha esdevingut un esclavatge: l'home, la dona de les societats desenvolupades han esdevingut unidimensionals, són vistos primordialment en la seva funció econòmica. Potser en el futur el món ric hauria d'assumir lliurement un cert nivell d'austeritat. No es tracta d'una correcció tècnica d'excessos de l'economia, sinó d'arribar a una nova escala de valors, molts d'ells no econòmics. «Cada dia cal renovar l'equilibri entre llibertat i justícia social» (Michel Rocard, País 22.03.90). Un economista brillant, JK Galbraith, va dir fa uns anys:

«El segle XX començà amb el dilema capitalisme/ comunisme, i acaba amb el dilema països pobres/ països rics, que encara és més dur» (Vang 29.05.90)-

I pel mateix temps Jacques Delors, President de la Comissió Europea va dir: «Vivim en un món on un home de cada deu mor de fam. Si Europa esdevé poderosa, ha de ser en servei del món i no d'ella mateixa» (País 19.07.90).

El destí de la riquesa no hauria de ser satisfer necessitats artificials dels ja satisfets, sinó fer arribar els béns del món als qui els necessiten. I això no és només una proposició piadosa, sinó que pot significar el futur de la mateixa economia. Àdhuc en la seva pura racionalitat, el progrés s'ha de realitzar preferentment de cara als qui el necessiten. D'altra manera l'economia del món ric pot entrar en un cercle viciós de producció i deixalles, de creació i obsolescència, d'ambició i d'avorriment, de fatigües interminables.

He mencionat, intentant seguir la lògica de l'exposició del pare Miquel, tres aspectes que em

semblen particularment importants en el nostre context: cristocentrisme, minoritat, pobresa, però n'hi ha d'altres, que menciono breument per no fer-me més pesat del que em sembla que ja m'he fet.

La *fraternitat*. Hauria de ser l'ànima cristiana d'un concepte de solidaritat que, per sort, forma ja part de l'humanisme. Aquesta fraternitat hauria d'esdevenir història, paràmetres objectius i verificables de pau, de justícia, de dignitat, de llibertat, d'igualtat.

Un altre punt: la *creativitat en la relació familiar*, amb una nova comprensió de l'amor menys temerosa, més creativa, amb lucidesa cristiana i humana per afrontar realísticament els problemes matrimonials, generacionals, de generació de nova vida, de presència creixent de l'ancianitat. «Que pares i fills recorrin joiosament el propi itinerari humà i espiritual» (R.OFS 17).

La *dignitat de les coses naturals*, el respecte fratern al nostre hàbitat, respecte que hem heretat de l'autor del Càntic de les Creatures, sense terrors ecològics immadurs, perquè l'home ha de treure de la terra el seu producte, però sense degradar-la progressivament.

Una *aproximació benigna, pacífica* a totes les realitats, en un món que entra en tensió a la primera oportunitat, on la pau deixi de ser l'equilibri de la por, i aquest no sigui substituït per una diversificació de petites guerres.

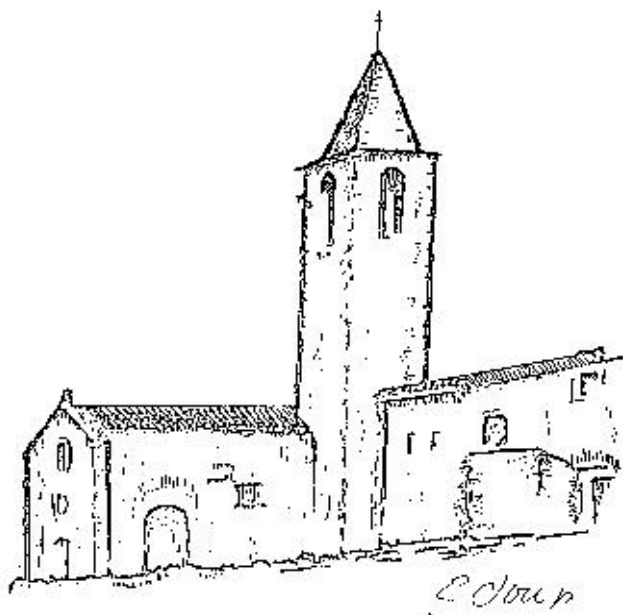
I encara el que es perfila com un nou repte, *una aproximació serena a la germana mort*, que és una realitat sovint silenciada i deshumanitzada. Tant de bo que al final de la nostra vida tinguéssim tots el coratge i la fortalesa de la germana Clara, que va afrontar la mort no amb un tremolor, sinó dient «Vés-te'n en pau, ànima meva beneïda». No es pot demanar més seguretat i confiança. Llàstima que el temps no ens permeti avui entrar una mica més a fons, com ho fa el llibre del pare Miquel, en aquesta dona excepcional, que de vegades es veu com el rostre femení del franciscanisme, però que en alguns moments apareix com el suport més masculí de la personalitat sensible de Francesc, com per exemple quan ell, en una situació molt dolorosa i difícil, li demana consell i ella li respon «Déu és, i això basta».

Per acabar: Necessitem la inspiració de Francesc en el món, i particularment en l'Església, perquè

els va estimar amb un amor ple d'imaginació, un amor on l'obediència esdevé llibertat, la tradició esdevé creativitat, la llei esdevé esperit, la submissió esdevé audàcia; en un espai, una casa, l'Església, on la porta resta sempre oberta a tothom; als germans i als

fidels, naturalment, però també al Soldà de l'Egipte, i als lladres de camíral.

I acabo amb dues paraules de gràcies: una al pare Miquel, pel seu llibre, que és la millor guia per visitar aquest país meravellós, i una a vosaltres, per la vostra atenció.

ESTUDIS

LA MORAL DE GUILLEM D'OCCAM EN EL CONTEXT DEL PENSAMENT FRANCISCÀ —

Eduard Rey

Aquest article és un treball presentat a la Facultat de Teologia de Catalunya, en l'assignatura d'Història de la Moral Moderna. Mira d'acostar-se al pensament moral de Guillem d'Occam des d'una perspectiva franciscana.

Introducció

El curs passat, amb el pare Escudé, acabàvem la història de la moral medieval de la mateixa manera que ara hem començat enguany la moderna: amb Guillem d'Occam. Es miri com es vulgui, ell és la veu més sonora d'una ruptura que comença a principis del segle XIV i donarà origen a la ciència i a la filosofia moderna. A classe hem tendit sempre a comparar Occam amb sant Tomàs. Des d'aquesta perspectiva, el que es perd amb ell, de cara a la moral, és sobretot la idea de llei natural, que, si no ho he entès malament, és la raó de fons, el sentit objectiu, inherent a totes les coses i que podem descobrir i viure. Però, de fet, Occam està en un altre context, el del pensament franciscà

(sobretot sant Bonaventura i el beat Joan Duns Escot) que parla un altre llenguatge, de rerafons més platònic. Pel meu context de frare, he respirat més aquesta teologia que la de sant Tomàs. En algunes ocasions, he aprofitat algun dels treballs que calia fer en la carrera per atansar-m'hi, i m'adono que també des d'aquesta perspectiva Guillem d'Occam representa una ruptura. Miraré d'explicar-ho en dos apartats, parlant primer del canvi de visió del món i després de les repercussions en la moral.

D'un món simbòlic a un món insignificant

La intuïció bàsica d'Occam és la negació de l'existència dels universals i l'afirmació únicament

E
S
T
U
D
I
S

filosofia anterior. Abans d'Occam, es parla de l'essència i l'existència, que mantenen una dinàmica semblant a la de matèria i forma: no existeixen per separat, sinó que es donen alhora en cada ens.

Des d'aquesta perspectiva, un ens concret no té, sinó que és essència i existència, igual com no té, sinó que és matèria i forma.

El primer d'aquests elements ens parla d'allò universal que hi ha en cada ens, l'altre és el que el singularitza.

Sense les essències, o sigui, sense els universals, no hi ha coneixement possible, ja que el singular és inefable, no pot ser expressat. Gràcies als universals, a més, es pot pensar en les relacions com quelcom constitutiu dels ens, ja que per la seva mateixa essència apareixen lligats als altres. Duns Escot porta a l'extrem aquesta idea en parlar de la univocitat de l'ésser i d'una *natura comú* a tots els ens.

Occam sembla que ho entengui tot al revés. Parla com si l'essència

fos quelcom separable de l'ens concret, quelcom que aquest *té*. A més, ell pretén que tot coneixement ha de venir per evidència. Parla de la intuïció com a immediata i evident, directa, que *no necessita mediacions, es dirigeix directament a l'objecte i aprehèn la seva singularitat en les seves condicions concretes i sota tots els seus aspectes*¹. D'aquesta manera, el singular deixa de ser inefable (i, per tant, misteriós) i l'essència es converteix en un absurd. Seguint aquest camí, Occam negarà l'essència, i dirà que cada ens concret és la seva pròpia essència, sense cap lligam amb els altres.

Aquesta afirmació tan unilateral del singular topa frontalment amb la inspiració platònica de la teologia franciscana.

Més enllà d'essències i existències, sant Bonaventura entenia el món creat com a *liber creaturarum*, un llibre obert en el qual el creient descobreix la petjada de la Trinitat.

¹ José Antonio MERINO, *Historia de la filosofía franciscana*, Madrid, Biblioteca de Autores Cristianos, 1993, pàgina 297

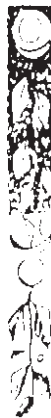
Tot és entès en clau simbòlica, ja que tot porta significació que remet a Déu, seguint la idea de sant Agustí dels *vestigia Trinitatis*. Per això sant Bonaventura no acceptava cap prova de l'existència de Déu, ja que considerava que Déu és evident per a qui sap llegir en el llibre de la Creació, que el significa, encara que sense contenir-lo. La teoria de les idees platònica deriva en l'exemplarisme, que en el fons diu que tot ha estat creat seguint l'exemplar que hi ha en el Fill.

En aquest context, l'home és entès sempre com imatge de Déu, contínuament en camí cap a una semblança més gran amb Jesucrist, la seva causa exemplar. La relació entre el natural i el sobrenatural és vista d'una altra manera que en l'escola tomista.

Escot afirma que l'Encarnació no pot ser de cap manera causada pel pecat, sinó que és la coronació de l'obra de Déu per Jesucrist,

la criatura que pot estimar-lo amb tota plenitud i perfecció, al qual tendeix tota la Creació, i cada home, des del principi. La realitat en el seu conjunt és entesa d'una manera més dinàmica: tot ve de Déu per la Creació i hi retorna. La Creació, des del seu origen, tendeix cap a rebre l'Encarnació i la Plenitud; la naturalesa, per ella mateixa, tendeix a rebre la gràcia.

Com hem vist, en el pensament d'Occam el singular deixa de ser inefable. Ell pretén un coneixement evident que d'alguna manera esgota l'ens singular, l'exprimeix completament. D'aquesta manera, no queda cap esletxa d'obertura al Misteri, ni té cap sentit voler buscar en les coses un significat que les transcendeixi. Occam té presents els mestres franciscans quan defineix l'ens singular com a *allò que és una sola cosa i no moltes i no és signe d'una altra cosa*². El món, per a ell, ja no té un significat intrínsec, escrit en les seves entranyes per la mà de Déu. El singular no remet a cap altra cosa que a si mateix, no és signe de res ni de ningú. No necessita ser fonamentat, sinó comprès en la

**E
S
T
U
D
I
S**

² José Antonio MERINO, *op. cit.*, pàgina 289

seva concreció. Desaparegut del món el rastre de Déu, el coneixem únicament per la revelació. Aquest Déu ja no és el qui dóna coherència al món, sinó que funciona únicament a base d'imposició de la pròpia voluntat. M'imagino que aquesta és la causa que en totes les explicacions que m'han fet sobre Guillem d'Occam la persona de Jesucrist brilli per la seva absència. No sé què en diu, però la coherència del seu sistema en principi impedeix veure'l com a redemptor o com a plenitud del món creat, i l'ha de reduir a un revelador de les ordres d'una Força superior.

De la lògica de l'amor a l'arbitrarietat de la força

En alguns aspectes, però, sí que es pot dir que Guillem d'Occam segueix en la línia de la tradició franciscana. Des dels seus inicis, el franciscanisme havia posat l'accent en la importància de la voluntat i, per tant, en la llibertat de l'home. L'adhesió de l'home a l'amor i al bé és sobretot fruit d'una decisió lliure, d'un moviment lliure de la voluntat. El tema de l'home com a imatge de Déu es va plantejant més a partir de la seva capacitat d'estimar que de la seva capacitat

de comprendre i de pensar. Sant Tomàs creu que el coneixement del Bé ja mou la voluntat. Per a Duns Escot això no és així. La voluntat es mou per un acte lliure, no és moguda per cap objecte. Aquesta manera de veure l'home es correspon a una manera de veure Déu que també va posant l'accent en la seva llibertat. La Creació no va ser fruit de cap necessitat (en això tots estem d'acord), sinó un acte lliure de Déu. Duns Escot serà el primer a portar aquesta idea al terreny de la moral i a preguntar-se si Déu hauria pogut fer un decàleg diferent del que va fer, encara que, per altra banda, parla del caràcter absolut del *No mataràs*, contra l'opinió, entre altres, de sant Tomàs.

Però en l'escola franciscana no s'havia donat el pas que dóna Occam, deslligant completament voluntat i enteniment.

El llenguatge de Déu és l'amor, i aquest té una lògica interna que l'enteniment, des del seguiment vital de l'evangeli, pot descobrir.

Es podria aplicar a tot el pensament franciscà el que s'ha dit

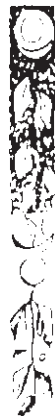

de Ramon Llull: *Partint de l'amor com a lògica en Déu i lògica de Déu, l'home només té com a resposta plausible i deducció plenament raonable la decisió de viure per amor*³. Sant Bonaventura veia en les potències de l'home una imatge de la Trinitat: de la memòria en neix l'enteniment, i la voluntat és fruit de la relació entre els dos. L'home es va trobant a si mateix a mesura que aquesta imatge de Déu Trinitat va esdevenint més i més nítida en ell.

Els mestres franciscans veien en el cor de la realitat un projecte de Déu. El curs passat, quan ens explicava Duns Escot, el pare Escudé hi trobava a faltar el concepte de llei natural. Jo li vaig suggerir que en la teologia d'Escot, possiblement, el concepte de llei natural era sobrer, perquè Jesucrist ocupava el seu lloc, i la idea no li va desagradar. Em mantinc en aquesta intuïció:

En el fons, aquesta visió del món significant la Trinitat i tendint cap a ella per Jesucrist és una altra manera d'expressar el que en sant Tomàs s'entén per llei natural.

Veig que en les explicacions que trobo sobre Guillem d'Occam no sols ha desaparegut Jesucrist, sinó també la Trinitat com a referent de tot el creat. No és estrany. En negar a la Creació un sentit intrínsec i desfer els vincles entre els singulars, el concepte de relació ha quedat buit de contingut i reduït a juxtaposició de forces. Les relacions entre les coses, i també entre les persones, i entre Déu i la seva Creació, queden reduïdes a un sistema de forces. Com es pot parlar de la Trinitat des d'aquesta perspectiva? Això té conseqüències en la manera d'entendre l'ànima de la persona, ja que també les diferents facultats, si existeixen com a tals,

**E
S
T
U
D
I
S**

³ Àlvar MADUELL, citat a Joan ROIG, *Ramon Llull, místic català*, dins *La mística com a lloc de trobada. Jornades d'estudis franciscans*, Barcelona, Família Franciscana de Catalunya i Facultat de Teologia de Catalunya, 2003, pàgina 123

seran singulars sense relació entre elles. En perdre's aquest lligam entre memòria, enteniment i voluntat, el voluntarisme franciscà es radicalitza fins a l'extrem. L'home, vist com un objecte sense misteri, es mou per pura llibertat, i s'ha de sotmetre a la voluntat de Déu només perquè comprèn que és omnipotent i, per tant, infinitament més fort que ell. La lògica interna de Déu, si existeix, no té cap interès per a l'home, que s'ha de limitar a obeir allò que li és manat.

Amb Occam també haurà canviat la relació amb la revelació que mantenien els seus predecessors. En el text del Vaticà II que se'ns proposava que comparéssim es demana que la teologia sigui *nodrida* amb la Sagrada Escriptura. Aquesta era la visió dels Pares i de la teologia monàstica medieval, que és encara la sintonia de fons en què es mouen els mestres franciscans del segle XIII. El pensament es nodria de la masticació constant de la Paraula de Déu en la *lectio divina*, que portava al descobriment de nous significats, noves actualitzacions de la Paraula de Déu. Hi havia tot un món de sentits de l'Escriptura (que a vegades, també és cert, van caure en excessos d'imaginació). Quan els Reformadors del segle XVI voldran

recuperar la Paraula de Déu, ho faran ja des d'una completa desconexió amb aquesta tradició de remugament constant. M'imagino que Guillem d'Occam també té alguna cosa a veure amb aquesta ruptura. Com nodrir-se d'una cosa que no té cap relació amb el que un és?

La *lectio divina* pressuposa d'alguna manera que l'home, en el seu interior, està esperant aquesta Paraula i que aquesta té poder de transformar-lo, ja que Déu hi actua.

Des de l'òptica d'Occam, la Paraula només pot ser vista com un decret de Déu omnipotent, que l'home accepta per un acte de pura llibertat que anomenem fe.

Conclusió

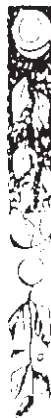
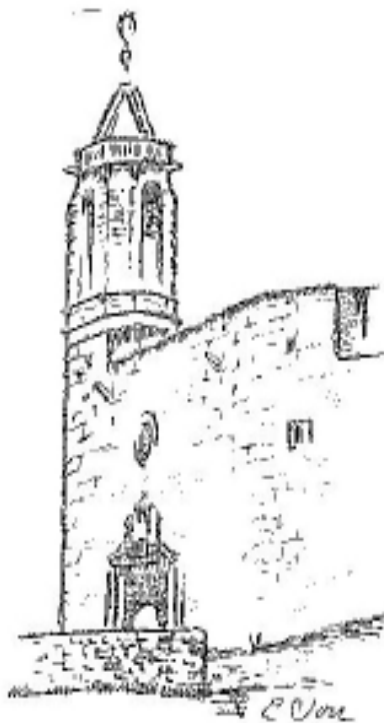
Reconec que aquest treball em fa una certa por: en tres pàgines he volgut sintetitzar temes que deuen merèixer llibres sencers i que només conec com aquell qui diu d'esquitllada. Però m'adono que amb Guillem d'Occam es fa un pas com a mínim perillós, i que el que

en la seva època eren brots tendres que ell regava s'han convertit ara ja en arbres enormes, que en més d'una ocasió han esclafat els mateixos homes que els hem conreat. Possiblement calia descarregar el món de simbolismes per donar pas a la ciència i també per trencar l'estructura feudal i anar donant lloc, amb el pas dels segles, a l'aparició de les llibertats dels individus. Però així es va obrir un problema nou, que ens trobem ara: tenim la llibertat, però què en fem? Com he dit, el món ha esdevingut insignificant: petit, anodí, insípid i erràtic.

Com a títol del primer apartat he estat a punt de posar: «D'un món prenyat a un món esgotat». El món i l'home dels mestres franciscans del segle XIII amagava alguna cosa, estava gràvid de Déu, i això per al creient era evident, igual com ho és per la dona que es toca el ventre i comença ja a sentir que alguna coseta s'hi belluga. Era un món pensat des de la fe i per a l'amor, i, per tant, en la confiança en un Misteri benivolent que habitava la realitat i la sobrepassava fent-la participar de la seva grandesa. El món i l'home que nosaltres hem heretat en bona part de Guillem d'Occam no amaga res, és estèril i buit, i podem aspirar

a comprendre'l (i, per tant, a dominar-lo) completament. És un món pensat des de la sospita constant i sense objectiu. Pot ser estrany, però no misteriós. Seguint el camí d'Occam, ens hem trobat amb els règims totalitaris, que pretenien controlar fins el més íntim dels seus ciutadans, o amb tants psicòlegs, sociòlegs i tota mena d'«òlegs» que han escorcollat, disseccionat, i, en el fons, agredit i violat fins a l'extenuació els homes

que se'ls han posat al davant, cecs al misteri que s'hi amagava. Ja diu Víctor Frankl que la gran malaltia dels homes del nostre temps és que no trobem sentit al que vivim. També això ho devem, en part, a Occam. És molt el que hem d'agrar a Occam, *venerabilis inceptor*, per

la seva contribució al desenvolupament posterior de les ciències i la filosofia, però si ho poséssim a la balança al costat d'allò que, m'imagino que inconscientment, ens va robar, no sé de quin costat s'inclinaria.

Bibliografia

En el treball cito només dos llibres:

- José Antonio MERINO, *Historia de la filosofía franciscana*, Madrid, Biblioteca de Autores Cristianos, 1993
- Joan ROIG, *Ramon Llull, místic català*, a *La mística com a lloc de trobada. Jornades d'estudis franciscans*, Barcelona, Família Franciscana de Catalunya i Facultat de Teologia de Catalunya, 2003, pàgines 121-128

Però en fer-lo també he tingut en compte els apunts d'Història de la Teologia Moral (medieval i moderna) i dos llibres més:

- FRANCISCO CHAVERO BLANCO, *Imago Dei. Aproximación a la antropología teológica de san Buenaventura*, Murcia, Publicaciones del Instituto Teológico Franciscano, 1993
- F.J. FORTUNY, *Trinitat i joaquimisme en l'orde franciscà*, dins *Vós sou sant, Senyor Déu únic. Jornades d'estudis franciscans*, Barcelona, Família Franciscana de Catalunya i Facultat de Teologia de Catalunya, 2002, pàgines 179-220